

**Αιμιλία Καραλή, Μια ημιτελής Άνοιξη...
Ιδεολογία, πολιτική και λογοτεχνία στο περιοδικό
Επιθεώρηση Τέχνης 1954-1967, Αθήνα, Ελληνικά
Γράμματα, 2005, σ. 426***

Μετέχω με ιδιαίτερη ικανοποίηση στη σημερινή παρουσίαση ενός βιβλίου, δηλαδή σε ένα θεσμό δημοσιότητας με πολλές πτυχές. Η επιτυχία ενός βιβλίου ως συγγραφής (και όχι ως προϊόντος της αγοράς) συναρτάται με τον τρόπο που ο/η συγγραφέας θέτει και επιλύει τα προβλήματα που τον/την απασχολούν. Ας δούμε από κοντά, μ' αυτό ακριβώς το πρίσμα, το βιβλίο της Αιμιλίας Καραλή.

1ο. Ποιο είναι το γενικό συγκείμενο;

Άρχισαν πριν από λίγα χρόνια, με αφορμή τη συμπλήρωση πενήντα χρόνων από την ίδρυση της ΕΔΑ, οι εκδηλώσεις για την ιστορική αποτίμηση της γένεσης και της πορείας, από το τέλος του εμφυλίου πολέμου ως τη δικτατορία της 21ης Απριλίου, της νόμιμης εκπροσώπησης της κομμουνιστικής Αριστεράς. Ως συμβολή σ' αυτές τις συζητήσεις πράγματι πρέπει να εκτιμηθεί το βιβλίο της Αιμ. Καραλή και ιδίως ως προς τις διαστάσεις του προβλήματος των σχέσεων «διανοουμένων» και πολιτικής κατά τη δεκαετία του '60 στη χώρα μας.

2ο. Ποια είναι η πολιτική και πώς αυτοπροσδιορίζονται οι «διανοούμενοι» της περιόδου;

Η βασιανιστική βίωση της «αποσταλινοποίησης» και η συνάλληλη σινηρορία της πνευματικής ελευθερίας, χωρίς τη συνδρομή των «ταξικών» αυτοδοσεμύσεων και των

προσωπικών «θυσιών» για την εισόδωση των «αντικειμενικών» συμφερόντων του κινήματος, υπήρξε θεμελιώδης όρος για την ανατοποθέτηση του προβλήματος των σχέσεων κόμματος-διανοουμένων. Σε' αυτό συμβάλλει και η άμεση γνωριμία με τη θεωρητική πλαισίωση των «ιταλικών δρόμων» προς τον σοσιαλισμό που, μολονότι δεν την επεξεργάζεται ένα «κόμμα συζητητών», αξιώνει την «αιτιολογημένη και ενσυνείδητη εγκατάθεση» των μελών του και ειδικότερα αποστρέφεται τους υπεροπτικούς «αφορισμούς» που εκτοξεύθηκαν από μια «πολιτική καθέδρα» εναντίον αντίστοιχων πολιτιστικών ρεινιάτων, αλλά και συναρτά τη δημιουργία ενός «καλύτερου επαναστατικού οδηγού για την εργατική τάξη» με την ανάπτυξη του μαρξισμού και της κουλτούρας της ίδιας της Ιταλίας. Συναφή λειτουργία επιτέλεσε η ελληνική απόδοση μιας συζήτησης που φιλοξένησε το πολωνικό περιοδικό *Nowi Drogi* με θέμα την παρουσία των διανοουμένων στο εργατικό κίνημα. Η αναψηλάφηση της ιδιοσυστασίας της «ιντελιγκέντίας», στο πλαίσιο της εγχώριας εκδοχής της «αποσταλινοποίησης», παρέπεμπε στην εξάρθρωση των μηχανισμών εξουσίας σε μια κοινωνία όπου κίβερνοιζε το Κομμουνιστικό Κόμμα χωρίς τη συμμετοχή της «κοινής γνώμης» στην απόπειρα για τον σοσιαλιστικό της μετασχηματισμό και σήμαινε την απόρριψη της «απολογοητικής» εκτροπής

* Ομιλία που έγινε στην παρουσίαση του βιβλίου, στις 16 Νοεμβρίου 2005, στη Στοά του Βιβλίου.

του μαρξισμού και του εκφυλισμού της διαλεκτικής σε «λογοδιώροια»: ο πολιτικός φορέας δεν χρειάζεται διανοούμενους για να «μυθοποιούν» και να θαυμάζουν τη «σοφία των αποφάσεών του, αλλά για να είναι οι αποφάσεις του σωστές».

3ο. Ήταν μια εύκολη υπόθεση η σχέση κόμματος και «διανοουμένων»;

Ακόμη, η αξιοποίηση πολλαπλών εμπειριών της διεργασίας απεργλωτισμού από το καθεστώς της «προσωπολατρίας», σε μια χώρα όπου η ήττα του κομμουνιστικού της κινήματος ωθούσε στην (αυτο)κριτική επισήμανση των λαθών του, εξόπλισε τους αριστερούς διανοούμενους (το κείμενο του Γκράμισι για τη διαμόρφωση των «οργανικών διανοουμένων» μεταφράστηκε κάπως αργά, μόλις το 1966) με τα αναγκαία αντισώματα για την έγκαιρη και αποτελεσματική απόκρουση των κομματικών επεμβάσεων στο πεδίο της πνευματικής εργασίας. Ακριβέστερα, οι μεταφραστές αυτών των κειμένων, που μόλις μνημόνευσα, διασφαλίζουν, μαζί με πλειάδα συνεργατών της *Επιθεώρησης Τέχνης*, το δικαίωμα της ανεμπόδιστης άνθησης της πνευματικής παραγωγής, χωρίς να διστάσουν να στηλιτεύσουν τον διωγμό των σοβιετικών συναδέλφων τους. Κατά τη διάρκεια των εργασιών της «Β' εβδομάδας σύγχρονης σκέψης», που οργανώνεται από τους ίδιους ή συγγενικούς κλάδους διανοουμένων, και με ερευνητική αφορμή την πρόσφατη εναντίωση σε αυτή τη δίκη της Μόσχας, ο Γκαρωντί (Garaudy) αναλύει απόφαση του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος για την ευθύνη του κόμματος απέναντι στην προσωπική συνειδητοποίηση του καλλιτέχνη και συνάμα την αναγνώριση ότι μόνον αυτός θα επιλέξει τα εκφραστικά μέσα για την πραγματοποίηση του χρέους του, δηλαδή τον σεβασμό στην «ειδοποιητικότητα της καλλιτεχνικής δημιουργίας» και την άρνηση να τη μετατρέ-

ψουν (όπως στην περίοδο του Ζντάνοφ) σε «μπροσούρα προπαγάνδας» ή σε αβίασα. Το πρώτο ωστόσο σκέλος αυτής της οδηγίας εγείρει αμφισβητήσεις για τη σκοπιμότητα της κομματικής βοήθειας στην ορθή σύλληψη των «νόμων της ανάπτυξης» από μέρους των διανοουμένων, ακόμη κι όταν γίνεται λόγος για την «επιστημονική μέθοδο» με την οποία τους ανακαλύπτουμε (Πατρίκιος, Τσίρκας, Χατζιδάκη).

4ο. Πιο συγκεκριμένα, πώς εμφανίζεται η διεκυστίδα αυτή στο εξεταζόμενο από την Αιμ. Καραλή περιοδικό;

Στην *Επιθεώρηση Τέχνης* δημοσιεύθηκε ο στίχος «οι ποιητές κατοικούν έξω απ' το φόβο» (Ν. Βρεττάκος) από συγγραφέα που είχε επικριθεί για τον «ουμανιστικό» τόνο των έργων του. Πράγματι, το περιοδικό αυτό εννόησε τις συζητήσεις για την «αντικειμενικότητα» της καλλιτεχνικής δημιουργίας και τη συνάφειά της με την κοινωνική «βάση», επέδειξε ξεχωριστή ευαισθησία για τη διάδοση των μετασταλινικών αισθητικών και γενικότερα φιλοσοφικών επεξεργασιών, ενδιαφέρθηκε για τα επικαιρα θέματα της εγχώριας πολιτιστικής ζωής, αντιπαράτέθηκε με γνώση και πάθος στην πνευματική καχεξία που επιδίωκε να επιβάλει η «συντηρητική» (ο χαρακτηρισμός δεν πήραζε από μια εύκολη ετικέτα της ζντανωφικής νοτροπίας) διάνοηση και δεν στόμωσε την κριτική του, ακόμη κι όταν στο στόχαστρό του ήταν τα απορήματα συνεργατών του, όπως συνέβη με την περίπτωση του έργου *Η Ελληνική Ποίηση Ανθολογημένη*. Από τις στήλες του άλλωστε απομυθεύθηκε η συνταγή αποφυγής της «ιδεολογικής συνύπαρξης» που είχε επιδοθεί μετά το 20ό συνέδριο του ΚΚΣΕ για την πρόληψη «επικίνδυνων» διολισθήσεων του «μαρξισμού-λενινισμού» με πρόσχημα τάχα την «αποσταλινοποίηση» και την «ειρηνική συνύπαρξη». Αν ο Μαρξ

δεν κληροδότησε ένα «ρεπερτόριο φράσεων για τσιτάτα», αλλά μια μέθοδο για την ορθή σύζευξη της επιστημονικής γνώσης (και όχι της «ιδεολογικής» επικάλυψης) του ιστορικού γίνεσθαι με την επαναστατική πράξη για την ώθησή του, τότε αποδεικνύεται περιττό το «άκαμπτο σύστημα» της «μονολιθικής ιδεολογίας», που αυτοπροτείνεται ως δεσμευτική ρήτρα για την παγκόσμια επικράτηση και οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Έτσι κρίνεται ως απαραίτητη η κατανόηση των όρων «καθυστέρησης» και «αναγέννησης» της σκέψης που εμπνέεται από τις ιδέες του. Σε κάθε περίπτωση ο οστρακισμός της πρόχειρης ετικετοποίησης των αντιλήψεων που είναι ή φαίνονται διαφορετικές είχε συναρτηθεί με τον βαθμό ωριμότητας των Ελλήνων μαρξιστών και τη σύστοιχη ικανότητά τους να ανασκευάζουν με πειστική επιχειρηματολογία τα θεωρήματα των αντιπάλων τους. Έτσι ο υπεύθυνος της *Επιθεώρησης Τέχνης* συνιστούσε την εγκατάλει-

ψη της «αλαζονικής και κούφιας πνευματικής αντάρχειας» (Πορφύρης), που οδηγεί στην προληπτική λογοκρισία των ιδεών και στην αναπόδραστη αφυδάτωση της μαρξιστικής διαλεκτικής, και δεν συμμεριζόταν την ανατροφοδότηση της άκαρπης πολεμικής που προδίδει θεωρητική ανασφάλεια και εκτρέφει συνεχώς ατλοιστεύσεις.

5ο. Συμπέρασμα.

Στις τέσσερις αυτές κύριες εστίες προβληματισμού, η Αιμιλία Καραλή έθεσε με συγκεκριμένο τρόπο τα οικεία ζητήματα, συνέλεξε με πληρότητα τα ευρήματα, τα κωδικοποίησε και οργάνωσε μια εξίσου επαρκέστατη απάντηση, έτσι που να δικαιολογείται η εσωτερική συνάφεια του τριπτύχου «ιδεολογία, πολιτική και λογοτεχνία» και προφανώς να επαληθεύεται από τη σκοπιά της η υπόθεση εργασίας για την «ημιτελή άνοιξη».

Παναγιώτης Νούτσος